

SZENTE-VARGA MÓNKA

Magyarságkép a 20. századi Mexikóban

Tanulmányunk azt kíséri végig, hogy egy tőlünk földrajzilag távol eső országban, Mexikóban, mit gondoltak a magyarokról, Magyarországról az 1900-as évek elején, s ezek az elképzelések hogyan módosultak a század folyamán. Milyen elemek jelentek meg a helyi magyarságképben, s ezek közül melyek tűntek el, és melyek épültek be hosszú távon a mexikói köztudatba? Milyen fényt vetnek ezek a magyarságra? Mennyire vannak összhangban a saját magunkról alkotott képpel?

Utazzunk tehát vissza térben és időben a 20. század eleji Mexikóba. A porfirizmus¹ csodálta, sőt bálványozta Franciaországot és Itáliát, s általában, Európát. Európai mintára kezdődött a mexikói nemzeti színház építése is, amelynek dekorációs munkálataiban tevékeny szerepet vállalt Maróti Géza magyar iparművész és építész.² Mexikóban jártakor már működött az osztrák-magyar követség a fővárosban. Mivel a külpolitika és külügyi szolgálat az 1867. évi XII. tc. alapján közös ügynek számított az Osztrák-Magyar Monarchiában, nem voltak önálló magyar külképviseletek, helyettük közös irodák működtek. A követség a mexikóiak döntő többsége számára a Monarchia, azaz Ausztria (sic) reprezentációs intézményének tűnt. A magyar jelleg tehát elveszett, annak ellenére, hogy voltak magyar származású, Mexikóvárosban akkreditált monarchiabeli követek, illetve, hogy más beosztásban is dolgoztak magyarok az intézményben.³ A mexikói közgondolkodásban Magyarország nem kötődött a Monarchiához, de még Európához sem. Egyszerűen az a hely volt, ahonnan a cigányok származtak.⁴

¹ Így nevezzük az 1877-től 1911-ig terjedő időszakot Mexikó történelmében, amely nevét a kor meghatározó személyiségéről, Porfirio Díazról kapta, aki ez említett évek döntő többségében elnök-diktátorként irányította az országot.

² (1875–1941). Marótihoz köthető az épület kupoláján elhelyezkedő szoborcsoport, a nézőterem óriási színes üvegmennyezete és a színpadnyílás feletti szecessziós mozaikív, illetve a színpadot eltakaró üvegfüggöny első terve.

³ A Monarchia mexikói követei közt találjuk gróf Hadik Miksát és Kánya Kálmánt. A követségen beosztottként tevékenykedett például gróf Szapáry Tibor, Gáspárdy Géza és pusztakéri báró Forster Gyula is.

⁴ A cigányok a régi Indiából származnak, ahonnan őseik nagyjából a 10. századtól kezdtek csoportosan elvándorolni. A Kárpát-medencében a 14. században már megtalálhatók, nagyobb számban azonban valószínűleg csak később, a török hódoltság idején jelentek meg. Az Osztrák-Magyar Monarchia idejében két összeírást is végeztek, az 1873-as 214 000-re, az 1893-as 274 940-re tette a Magyar Királyság területén élő cigányok számát. Ez meglehetősen csekélynek tűnik a több mint 10 000 000 főt kitevő összlakossággal összevetve. A cigányság népességszaporodása a második világháború után zajlott, ekkor háromszorozódott meg számuk az országban. A legutóbbi, 2003-as reprezentatív felmérés Magyarországon a cigány háztartásokban élő emberek

Cigányok és magyarok

A cigány-magyar azonosság⁵ már megtalálható a 20. század eleji mexikói magyarság-képben, a húszas években pedig tovább erősödött. Kelet-Közép-Európából az első világháborút követő súlyos gazdasági és politikai válság, a határok megváltozása, új államok megjelenése, az erősödő nacionalizmus és a mássággal való intolerancia növekedése kivándorlási hullámot indított el, benne jelentős roma csoportokkal. A romák közül sokan még az Osztrák-Magyar Monarchia területén születtek, azon belül pedig a Magyar Királyságban. Talán ezért nem is olyan meglepő, hogy a világban magyarokként lettek ismertek. A spanyolországi cigányok is *húngaros*nak, azaz magyaroknak nevezték az újonnan érkezetteket.⁶ Ezen *húngaros* egy része nem maradt az Ibériai-félszigeten, hanem átkelt a tengerentúlra. Egy mexikói antropológiai összefoglaló munkában a következő szerepel:

A cigányok 1922-ben érkeztek az országba, amikor [Álvaro] Obregón volt az elnök. Munkaerőt kért az európai államoktól a mexikói mezőgazdaság számára, s válaszként a magyar kormány ezeket a nomádokat küldte, akik nem ismerték a földművelést.⁷

Az idézet alátámasztó dokumentációt nem sikerült fellelnem, sőt bárminemű, a romák Mexikóba érkezéséről szóló hivatalos iratot sem találtam. Ezek alapján feltételezhető, hogy többségük nem legálisan, vagy szervezett keretekben érkezett, hanem jelentős volt az illegális bevándorlás, illetve, hogy sokan 1926 előtt léptek mexikói területre, tehát még az új, szigorúbb bevándorlási törvény előtt, és ezért adataikat nem rögzítették. Később pedig nem regisztráltatták magukat, sőt megpróbálták minél inkább láthatatlanná válni a hatóságok előtt. Utóbbit az is elősegítette, hogy ha egyáltalán rendelkeztek hivatalos dokumentumokkal – például jugoszláv, román, magyar, stb. úti okmányok –, azok merőben különbözők voltak, a hatóságoknak tehát úgy tűnhetett, hogy nem is egy csoportba tartoznak.

Vive como húngaro, mondja a mexikói szólás. Szó szerint azt jelenti, úgy él, mint a magyar, de ennek a valós tartalma az, hogy egyik helyről a másikra vándorol, azaz noma-

számát 520 000 és 650 000 közé tette, következőképp jelenleg a cigányok az össznépeesség kb. 6%-át alkotják. Az adatok forrása REISZ Terézia és ANDOR Mihály, szerk.: *A cigányság társadalomismerete* (Pécs: Iskolakultúra, 2002).

⁵ A cigány-magyar azonosság kérdésével részletesen foglalkozik TORBÁGYI Péter: „Gitanos húngaros en América Latina”, *Acta Hispanica*, Szeged, VIII, 2003, 173–180. tanulmányában, illetve doktori értekezésében. Uő.: *Magyar kivándorlás Latin-Amerikába az első világháború előtt* (Szeged: [s. n.], 2009), 61–76. A Szegedi Tudományegyetemen 2008-ban a latin-amerikai cigányságról konferenciát rendeztek. Ennek előadásai ANDERLE Ádám, szerk.: *A láthatatlan nép. Cigányok az Ibériai-félszigeten és Latin-Amerikában* (Szeged: [s. n.], 2008) kötetben láttak napvilágot. Ebben Mexikóval kapcsolatban megjelent SZENTE-VARGA Mónika: „Roma közösségek Mexikóban”, 75–81. Szintén kötődik a latin-amerikai cigányság témájához a *Tiszatáj* 2009. októberi száma. Lásd SZABÓ Henriette Éva: „Egy argentin roma író: Jorge Emilio Nedich”, *Tiszatáj*, LXIII, 10. szám, 53–55. és NEDICH, Jorge Emilio *A romák sötét lehellete* (fordította Szabó Henriette Éva), ua., 56–63.

⁶ LEBLON, Bernard: *Los gitanos de España* (Barcelona: Gedisa, 2001), 78.

⁷ BONFIL BATALLA, Guillermo, szerk.: *Simbiosis de culturas. Los inmigrantes y su cultura en México* (Mexikó: FCE-CONACULTA, 1993), 394.

dizál, mint a vándorcigányok. A mexikóiak azonban nemcsak a cigányokat magyarozzák, hanem a magyarokat is cigányozták és cigányozzák. Az azonosság kétirányú, és ma is működik.

Mexico államban, Délamerikában, sőt az É.A.E.Á. [Észak-Amerikai Egyesült Államok] egyes részein is a magyar népet: kártyavetéssel, rézüstfoltozással, és rablással foglalkozó nomád, műveletlen népnek, szóval cigánynak (gitanos) tekinti nemcsak a köznép, hanem – sajnos – a tanult osztály is, miből kifolyólag az ide bevándorlott magyarokat munkakerülő, tolvaj népnek gondolva kinevetik és elzavarják, ha valahol munkára jelentkeznek. Ezen körülmény nagyon sok magyar elzűllését eredményezte. Hogy ezen elzűllést, megvetést elkerüljék, minden magyar „aleman”-nak vagyis németnek mondotta magát...⁸

Susana Wein,⁹ a két világháború közötti időszakban, Mexikóban játszó elbeszélésében a következők olvashatók:

... Akkor már csupán harminc centi távolságra volt tőlem. Visszahőkölt és furcsa tekintettel bámult rám. Nem hagytam, hogy sokat gondolkodjon. Elkezdtem magyarul átkokat szórni felé és kértem Istent, hogy segítsen. Minél hangosabban kiabáltam annál hátrébb lépett. Úgy döntöttem, hogy követem és az ujjammal fenyegettem. Olyan sápadt lett, mint ez az abrosz, és lerogyott az íróasztalra. Tágra nyílt szemmel kérdezte: „Maga magyar?” Magabiztosan mosolyogtam. „Hát persze!”

Kétségbeesettnek tűnt, nekem pedig eszembe jutottak azok a tanácsok, amelyeket Veracruzba érkezésemkor kaptam. Elmondtam neki a következő történetet.

Apám a cigányok királya volt, és ha valaki csak egy ujjal is hozzám merészel érni, egész népünk átka zúdul rá...¹⁰

Az 1926-ban normalizálódó és mindössze 1941-ig tartó magyar–mexikói diplomáciai kapcsolatok, illetve a két világháború között Mexikóba érkező meglehetősen csekély számú magyarok¹¹ – akik közül sokan nem is magyar, hanem a környező országok útlevelével utaztak, következésképp Mexikóban hivatalosan nem is számítottak magyarnak – nem oszlathatták el ezeket a sztereotípiákat, bár akadtak kezdeményezések. Például a Mexicói Magyar Segítő Egyesület¹² (*Beneficiencia Húngara de México*) 1925. február 1-jén ünne-

⁸ MOL Washingtoni Királyi Magyar Követség Iratai, 1921–1945, K106, 73. cs. A mexikói magyarok levele a magyar külügyminiszterhez, Mexikóváros, 1925. január 29.

⁹ Forgatókönyvíró, író, színházi rendező, tanár. Guillermo Weinstock gyáros, az Hungria Libre de México / Mexikói Szabad Magyar Mozgalom (1941–46) elnökének lánya. Mexikóvárosban született. Könyvei: *En tiempos mexicanos... cuentos húngaros* [Mexikóban – magyar mesék] (Mexikó: Catón, 1985) és *La abuela me encargó a sus muertos* [A nagymama rám bízta halottjait] (Mexikó: Conaculta-INBA-Lectorum, 2001).

¹⁰ WEIN, Susana: „Drága Róza”, *Tiszatáj*, LXIII, 10. szám, 2009, 74. A fordítást Csikós Zsuzsanna készítette, aki Susana Weinről, a mexikói-magyar identitásról és a novelláról részletes elemzést írt. Uő: „Magyar vagy mexikói? Az önazonosság kérdése Susana Wein prózájában” *Tiszatáj*, LXIII, 10. szám, 2009, 64–70.

¹¹ Kb. 3.000 fő.

¹² Magyar bevándorlók szociokulturális jellegű szervezete a húszas években, minden valószínűséggel az évtized legnagyobb magyar egyesülete. Sajat lapot adott ki *Mexicói Magyar*

pélyt szervezett, ennek keretében hangzott el „Paczka Sándor, a legrégebbi mexicói magyar felolvasása, mely spanyol nyelven azt fejtette ki, hogy *A magyarok nem cigányok*.”¹³ Ennek ellenére, az ötvenes évekig nem sok minden változott.

Labdarúgás

Az, hogy a mexikói magyarság-kép módosult, bővült a hidegháború idején, akkor, amikor a két ország között nem álltak fenn diplomáciai kapcsolatok, és amikor Magyarország és Mexikó két ellentétes blokkhoz tartozott, egyértelműen a sportnak, azon belül a labdarúgásnak köszönhető.¹⁴ Sokat nyomtak a latban a magyar válogatott olimpiai sikerei: első hely Helsinkiben 1952-ben, Tokióban 1964-ben és Mexikóban 1968-ban, második hely Münchenben 1972-ben és harmadik hely Rómában 1960-ban, illetve egyéb eredményei, mint például az angolok elleni 6:3 a Wembley Stadionban 1953-ban, vagy az ezüstérem a svájci világbajnokságon egy évvel később. A magyar labdarúgás hírére öregbítették Mexikóban a külföldön, elsősorban Spanyolországban játszó magyar játékosok is, mint Puskás Ferenc, Kocsis Zoltán és Kubala László. A spanyol foci Mexikóban ugyanis mint a, s az olyan sztár csapatok mérkőzéseit, mint a Real Madrid és az FC Barcelona, mindig is kitüntetett figyelem övezte. A közönség később Kubalával és Puskással edzőként is találkozhatott. Előbbi a spanyol nemzeti tizenegyet dirigálta egészen 1980-ig, utóbbi pedig számos országban megfordult szakemberként, edzette a paraguayi *Club Sol de América*t és a *Cerro Porteño*t, Chilében pedig a neves *Colo Colo*t.

A nemzeti válogatott és a magyar focisták eredményei nemzetközi ismertséget szereztek a magyar labdarúgásnak. Mexikóban azonban volt még egy rendkívül fontos tényező, amelyet feltétlenül meg kell említeni a magyarság és a foci összefonódásakor: a magyar labdarúgás helyi, azaz mexikói jelenléte, elsősorban magyar edzők révén. Egyesek még az ötvenes évek előtt érkeztek (Roth Sigfried, Woggenhuber Ferenc, Halpert Hugo, Bíró Gyula, Luis Grocz, Orth György), a legnagyobb sikerek azonban már a hidegháború idején születtek, s főképp Marik Györgyhez és Fekete Árpádhoz köthetők. Marik György,¹⁵ kétszeres magyar válogatott, a Vasas volt játékosa, 1949-ben emigrált, és 1955-től már a mexikói León csapatában rugta a labdát. Szerették játékosként és később edzőként is. 1960–62 között az *Atlante*, 1964–66 és 1972–76 között a *Cruz Azul*, 1968–70 között a *Pachuca*, 1970 és 1971 között pedig a *Laguna* csapatát irányította. Az 1976–77-es idényben a *Pumas UNAM* edzője volt, és velük megnyerte a nemzeti bajnokságot.¹⁶ Még nála is nagyobb ismertségnek örvendett Fekete Árpád. Harminchárom évet edzősködött Mexikóban. Ez alatt tizennégy csapatnál dolgozott, és háromszor nyerte meg a mexikói bajnokságot. Együtte-

Újság címmel. Vezető: Farkas Ignác. Az egyesület a magyar külügyminisztériumnál levélben kezdeményezte a magyar–mexikói konzuli kapcsolatok normalizálását és Cornelius Gertz német kereskedő tiszteletbeli konzuli kinevezését. Ezen célkitűzései 1925-ben meg is valósultak.

¹³ *Mexicói Magyar Újság*, Mexikóváros, 1925. febr. 8., II, 4. szám, 1.

¹⁴ A témáról részletesebben SZENTE-VARGA Mónika: „Futbol húngaro en México” [Magyar foci Mexikóban], *Iberoamericana Quinqueeclesiensis*, Pécs, VII, 2009, 135–148.

¹⁵ A mexikói forrásokban Jorge Marik (1924–1982).

¹⁶ Guillermo Garduño Ramírez levele a szerzőhöz, 2004. augusztus 4. [Guillermo Garduño Ramírez 1948-ban Toluca-ban született. Újságíró és futballrajongó. Megírta a Toluca labdarúgóklub történetét *La Historia del Toluca* címmel.

sei összesen 625 mérkőzést játszottak, ezekből 232-t nyertek meg, azaz Fekete 54%-ban került ki győztesen. Mindez annak ellenére, hogy sokszor akkor hívták, amikor már kiesés fenyegette a csapatot, tehát nagyon nagy baj volt, „égett a ház”. Ő pedig ment „tüzet oltani”, innen a *bombero* (tűzoltó) becenév. Évtizedeken keresztül a legismertebb magyarnak számított Mexikóban, s az idősebb generáció körében, akik még látták sikereit, ma is szinte mítikus tisztelet övezi. Guadalajarában él, 1999-ben megkapta a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztet.

A nyolcvanas évekre a magyarság és a labdarúgás közötti asszociáció elhalt. Az ötvenes évek óta felnőtt egy új generáció, akik már nem látták az aranycsapatot, s mikor a magyarokról volt szó, egyáltalán nem a focira gondoltak, hiszen elmaradtak a magyar labdarúgók illetve a nemzeti válogatott sikerei – a magyar csapat az 1986-os mexikói világbajnokságra még kijutott, de a selejtezőkben kiesett –, és eltűntek a magyarok a mexikói fociból is: Marik György elhunyt, Fekete Árpád pedig visszavonult.

A labdarúgás már csak néha-néha, elsősorban évfordulók alkalmával érhető tetten a mexikói magyarságképben. Ilyen volt 1994. Azóta sem jelent meg talán annyi magyar vonatkozású cikk a mexikói sajtóban. A téma persze sport, pontosabban labdarúgás, hiszen ekkor volt a svájci világbajnokság 40. évfordulója, illetve ebben az évben csapott össze a magyar és a mexikói nemzeti tizenegy egymással az Azteca Stadionban. 2006-ban is sok szó esett a magyar fociról, ennek szomorú apropóját Puskás Ferenc halála adta. Az ötvenes években Puskás közismert volt Mexikóban, talán a leghíresebb magyar focista. Nem véletlen, hogy az 1956-os forradalom idején is ő jutott sok mexikói eszébe, s érte izgultak. Az *El Sol de Puebla* már 1956. október 28-án cikket közölt „Azt mondják, hogy meghalt a legendás Puskás Ferenc” címmel. Ötven évvel később, valódi halálakor azonban már csak nagyon kevesen tudták, ki is volt ő. Ha Mexikóban a focival kapcsolatban a magyarokat emlegetik, az elsősorban a *se armó una cámara húngara* kifejezés miatt van, ami ramazúrit, balhét jelent a futballpályán – és, tegyük hozzá, a politikai életben.¹⁷

1956-os forradalom és szabadságharc

A labdarúgáshoz hasonlóan, szinte nyomtalanul tűnt el a mexikói magyarságképből az 1956-os forradalom,¹⁸ bár az ötvenes és hatvanas években annak fontos részét képezte.

¹⁷ A kifejezés eredete bizonytalan. Egyesek szerint a 20. század eleji magyar parlament viharos üléseire vezethető vissza, mások viszont úgy vélik, hogy Illés György operatőr világhírű munkásságához, az Illés-féle újszerű, realista filmfényképezéshez köthető. Megint mások a magyarok állítólagosan erőszakos és harcias természetével magyarázzák az említett mexikói fordulatot.

¹⁸ Az 1956-os forradalom latin-amerikai visszhangjáról lásd ANDERLE Ádám, szerk.: *A magyar forradalom és a hispán világ, 1956* (Szeged: [s.n.], 2007), és a 2006-ban Pécsen rendezett konferencia előadásain alapuló, FISCHER Ferenc és DOMINGO Lilón által szerkesztett *Iberoamericana Quinceeclesiensis V*, 2007-es tematikus kötetét. Előbbiben Mexikóról SZENTE-VARGA Mónika: „Az 1956-os magyar forradalom a mexikói El Sol de Puebla napilapban”, 153–161., utóbbiban LANDAVAZO, Marco A. és SÁNCHEZ ANDRÉS, Agustín: „México ante la revolución húngara de 1956” [Mexikó és az 1956-os magyar forradalom], 189–222. és SZENTE-VARGA Mónika: „«Y si hay alguno que vivo queda ¿será posible que contar pueda la historia tal como pasó»? Libros editados en México sobre la revolución húngara de 1956” [Mexikóban kiadott könyvek az 1956-os magyar forradalomról], 261–278. A Pécsen, minden év májusában, az ibero-amerikai

1956-ban napokon, sőt heteken keresztül cikkeztek a mexikói sajtóban a magyar forradalomról. Az írásokban egy olyan nép képe elevenedett meg, amely évszázadokon át védelmezte Európát a törököktől – azaz európai, harcos és keresztény, következésképp, a helyi logika szerint, katolikus (sic) –, s akik egyenlőtlen küzdelmet vívnak a szovjet hadsereggel, majd ebbe belebuknak – tehát antikommunisták, az ateizmus ellenfelei, s természetesen mártírok. A cikkek mellett több könyv is megjelent. Közvetlenül a magyarországi események után, 1956-ban és 1957-ben kerültek kiadásra, tehát akkor, amikor az érdeklődés még élénk volt. Feltűnő, hogy a szerzők túlnyomó többsége nem mexikói, és nem is magyar, illetve hogy ezeket a munkákat általában írók, újságírók, azaz tanult tollforgatók jegyzik. Az eddig fellelt könyvek listája:

ALBA, Víctor: *Las lecciones de un mes trágico. Hungría y el Cercano Oriente* (Egy tragikus hónap tanulságai. Magyarország és a Közel-Kelet), Centro de Estudios Sociales, 1956.¹⁹

ALBA, Víctor: *Hungría 1956: ¿Quién vencerá a Moscú?* (Magyarország 1956. Ki fogja Moszkvát legyőzni?), B. Costa-Amic, 1957.

El crimen de Hungría y los intelectuales libres (Magyarország bűne és a szabad értelmiségiek), Congreso por la Libertad de la Cultura. Oficina de Información del Secretariado Mundial en México, 1956.

El crimen de Hungría y los intelectuales libres. ¿Fue fascista la revolución húngara? (Magyarország bűne és a szabad értelmiségiek. Fasiszta volt a magyar forradalom?), Asociación Mexicana por la Libertad de la Cultura, 1957.

FEKETE Attila: *El asesinato de Hungría* (Magyarország meggyilkolása), Ed. Jus, 1957.

FRYER, Peter: *La tragedia de Hungría, octubre-noviembre 1956*, (Magyarország tragédiája. 1956. október–november), B. Costa-Amic, c. 1957.

FRYER, Peter: *Tragedia húngara* (Magyar tragédia), Ed. Azteca, 1957.²⁰

LOMBARDO TOLEDANO, Vicente: *Ante la crisis de Hungría* (A magyar krízisről), Partido Popular, 1956.²¹

Nueva víctima de la bestia roja: matanza de húngaros, vuelve la tenebrosa edad de las cavernas en nuestros tiempos (A vörös bestia újabb áldozata: magyarok öldöklése, visszatér a kőkorszak), Ed. Unión Cívica Internacional, B. Costa-Amic, 1957.

hetek alatt megrendezésre kerülő tudományos konferenciák 2007 óta a „Magyarság-kép Közép-Európában és Ibero-Amerikában a 20. század második felében” kutatási projekthez kapcsolódnak.

¹⁹ Víctor Alba a mexikói emigrációban élő, spanyol polgárháborús menekült, a katalán származású Pere Pagès (1916–2003) írói álneve.

²⁰ A szerző brit újságíró, a *Daily Worker* Magyarországra küldött tudósítója, az 1956-os forradalom szemtanúja. Miután tudósításait lapja nem közölte le, magyarországi tapasztalataiból könyvet írt. *Hungarian tragedy* címmel Dennis Dobson kiadásában Londonban jelent meg 1956-ban. Számos nyelvre lefordították, így lett az 56-os magyarországi események egyik legolvasottabb beszámolójává. Európában megjelent Kölnben, Oslóban, Rómában és Stockholmban, Ázsiában Szöulban, Latin-Amerikában pedig Argentínában, Kubában és Mexikóban. Utóbbi helyen a Costa-Amic és az Editorial Azteca is kiadta.

²¹ (1894–1968). Mexikói szakszervezeti vezető és politikus. A *Partido Popular* alapítója (később *Partido Popular Socialista*).

SZŐTS Vilmos: *La lucha de libertad de Hungría. Impresiones gráficas sobre la rebelión húngara de 1956* (Harc Magyarország szabadságáért. Grafikák az 1956-os magyar felkelésről), Don Bosco, 1966.²²

Magyarországról, Magyarországgal kapcsolatban soha nem jelent meg annyi írás egyszerre Mexikóban, mint 1956–57-ben. A sajtó, a könyvkiadók, és általánosságban a média érdeklődése idővel azonban – természetesen – lanyhult. Az 1956-os forradalom elvérzett, a külföldre távozó magyarok ezrei pedig más országokban találtak új hazára. A magyarországi Mexikó-kép nem volt túl vonzó, maga Mexikó földrajzilag távol esett, és máshol a menekültek általában kedvezőbb feltételekre találtak. A mexikói kormány nem ajánlotta fel, hogy a magyar forradalmároknak csoportosan menekült státust biztosít. „Egyénileg jöhetnek magyarok, de tömegesen nem.”²³ Összességében alig érkeztek. Inkább csak olyanok, akiknek már éltek rokonaik Mexikóban.

Az 1956-os magyar forradalom később még többször visszaköszönt a mexikói sajtóban: 1958-ban, Nagy Imre kivégzésekor; 1966-ban a tíz éves évforduló, 1968-ban a csehszlovákiai fegyveres intervenció és 1976-ban a húszéves évforduló²⁴ kapcsán. 2006-ban, az ötvenedik évfordulón azonban éppen csak említést kapott, a magyarországi hírek között az *Evita* budapesti forgatása például sokkal nagyobb figyelmet élvezett. Mára már az 1956-os forradalom kiszorult a mexikói magyarságképből. A főbb okok között említhető az eltelt idő, a magyar 56-osok mexikói jelenlétének hiánya, a mexikói magyarság csekély száma, illetve a mexikói magyar kolónia szétforgácsolódása.

A rendszerváltás

1956-ban rögzült a mexikói közgondolkodásban, hogy Magyarország Európában van. Később ez az asszociáció halványulni kezdett, de az 1990-es rendszerváltással megerősítést kapott. A szovjet blokk összeomlása Kelet-, illetve Kelet-Közép-Európára irányította Mexikó figyelmét. Újra érdeklődés tárgya lett Magyarország is, mint a régió demokratizálódó, volt szocialista országainak²⁵ egyike. Mexikóban általánosságban a rendszerváltást a szocialista berendezkedés bukásaként, következesképp a kapitalista alternatíva, azaz némileg saját győzelmükként értékelték. Bár a mexikói külpolitika a demokratikus váltást üdvözölte, jelentkeztek bizonyos aggodalmak, hiszen ettől kezdve várható volt, hogy az Európai Unió figyelme, s anyagi forrásai is kelet felé fordulnak, esetleg Latin-Amerika rovására.

²² Érdekessége, hogy az egyetlen olyan kiadvány, amelyben mexikói magyar jelenléttel találkozhatunk. Francisco E. Erdey (szül. Beodra, 1906) Mexikóban élő magyar származású katolikus pap, költő és szerkesztő írta az előszót és a kötetben szereplő két magyar nyelvű verset.

²³ *El Sol de Puebla*, 1956. december 18.

²⁴ Ekkora már normalizálódtak a magyar–mexikói diplomáciai kapcsolatok, sőt magyar követség is működött Mexikóvárosban, amelynek alkalmazottai össze is gyűjtötték a megjelent cikkeket. Ezek megtalálhatók: MOL XIX-J-I-J, Mexikó, 1976, 95. doboz, 102–1 tétel, ikt. sz. 005651, Az 1956-os magyarországi ellenforradalom 20. évfordulójának mexikói visszhangja.

²⁵ Ide kívánczik, hogy elsősorban szakmai körökben nagy népszerűségnek örvendett Lukács György marxista filozófus. Mi több, a legtöbbet publikált magyar szerző Mexikóban. A nemzeti könyvtár (*Biblioteca Nacional de México*) katalógusában tizenkettő Mexikóban, spanyol fordításban napvilágot látott munkája szerepel. Művei az ötvenes évek végétől a nyolcvanas évek végéig jelentek meg az országban; volt olyan könyve, amely öt kiadást is megélt.

A rendszerváltás a mexikói ellenzék számára példaértékű lehetett, az évtizedeken át egyeduralkodó PRI-nek viszont egyfajta nem kívánatos precedens. 1990-re már volt ellenzéki kormányzó a szövetségi államban, azt viszont bizonyosan kevesen gondolták volna, hogy 10 év múlva a *Partido Acción Nacional* megnyeri az elnökválasztásokat.

A magyarországi rendszerváltás pozitív üzenete elsősorban egy maroknyi, de rendkívül fontos csoporthoz jutott el: nagyon sokat jelentett a mexikói magyarok számára. Az első generáció tagjai közül ekkor már csak kevesen éltek, s a második magyar-mexikói generáció is előregedett. Azért aki tehetett, hazalátogatott, általában családosan: szülők és gyerekek, nagyszülők és Mexikóban, mexikóinak született unokáik, akik már nem a beilleszkedéssel küszködtek, hanem épp a többi mexikóitól próbálták megkülönböztetni magukat. A távoli gyökök nagyon vonzónak bizonyultak: voltak, akik családfát kutattak, mások magyar állampolgárságért folyamodtak. A kilencvenes években a mexikói magyarok közül egyre többen kezdtek el járni a mexikóvárosi magyar nagykövetség rendezvényeire. A rendszerváltás mámorában a régi sérelmek elhalványultak. Elhalványultak, de megmaradtak, s ez alkalommal sem sikerült túllépni megosztottságon. Nem egy, hanem két magyar szervezet alakult: 1989-ben a Magyar Klub és 1992-ben a Magyarok Világszervezetének társszerve, a Mexikói Magyar Társaskör.

A mexikói újságokban Magyarországgal, a magyarsággal kapcsolatban nemegyszer szerepeltek mexikói-magyar művészek, akik korábban elsősorban helyi művészekként voltak ismertek, mint a képzőművész Gunther Gerzso (Mexikóváros, 1915–Mexikóváros, 2000), Kati Horna fotográfus (Szilasbáls, 1912–Mexikóváros, 2000), Pál Kepenyes szobrász (Kondoros, 1926–) és Imre (Chiki) Weisz fotográfus, újságíró (Budapest, 1911–Mexikóváros, 2007). Gyakorta tűntek fel nemzetközileg ismert magyar származású személyiségek, mint a multimilliomos George Soros és Andrew Stephen Grove, született Gróf András István, az Intel vezetője, akit 1997-ben a *Time Magazine* az év emberének választott; és magyar feltalálók, például Rubik Ernő (Rubik-kocka) és a golyóstoll atyja, Bíró Gyula. A tollat Mexikóban egyébként gyakran *bironak* nevezik, a kifejezés eredetét viszont csak kevesen ismerik.

A kilencvenes évek mexikói sajtójában a magyar vonatkozású hírek közt a legnagyobb figyelmet a NATO bővítése – benne Magyarország csatlakozása –, és a koszovói konfliktus, illetve az 1994-es magyarországi választási eredmények kapták. Az MSZP győzelme Mexikóban meglepetést keltett. Egyesekben felmerült a visszarendeződés gondolata, de ezt hamar elhessegették, s megjelent helyette egy párt – Mexikó esetében természetesen a PRI – megújulásának lehetősége.

A magyar millennium mexikói megünneplése a magyar gazdasági problémák és az ebből adódó pénzügyi nehézségek miatt szerény keretek között történt. Mégis, 1999 nyarán Szent Istvánról, az első magyar királyról parkot neveztek el Monterrey városában – *Parque San Esteban* –, s benne felavatták a magyar felmenőkkel is büszkélkedő szobrász, José Sacal Micha,²⁶ *Testvériség* című alkotását. Egy évvel később, 2000-ben Cuernavacában megnyílt a *Magyar gyökök Mexikóban*²⁷ kiállítás, „magyar eredetű mexikóiak kö-

²⁶ A szobrász *Concierto* (1997) szobra a miskolci színházban található. Felirata: „A művész Miskolc városának, a magyar nép iránti szeretete jeléül adományozott alkotása.”

²⁷ Eredeti cím: *Raíces de Hungría en México*.

zös bemutatkozó tárlata, ahol a kiállítók közül többen mexikói művészként lettek ismertek, sőt világhírűek”.²⁸

*

Összességében elmondható, hogy az utóbbi évtizedekben a mexikói magyarságkép leszűkült. eltűnt belőle például a labdarúgás és az 1956-os forradalom is. Mexikóban, és általában Latin-Amerikában, a magyar jelenlét csökkenő tendenciát mutat – több magyar külképviselet bezárt, Magyarország a rendszerváltás után jószerivel kiszorult a latin-amerikai piacról, a szubkontinensen élő kivándorolt magyarok száma pedig egyre fogyatkozik. Következésképp a jövő nem sok jót sejtet. Egyrészt kevésbé valószínű, hogy a mexikói magyarságkép színesedni fog, például olyan egyébként potenciálisan meglevő elemekkel, mint a magyar zeneszerzők. A nyolcvanas évek évfordulói, 1981-ben volt Bartók Béla, 1982-ben Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója, 1986-ban pedig Liszt Ferenc halálának centenáriuma, jó lehetőséget kínáltak a magyar zene mexikói népszerűsítésére, ez azonban már akkor is az anyagiak hiányán bukott el. A közeljövőben a mexikói magyarságkép további elszürkülése várható, s az, hogy abban egyre nagyobb teret nyernek a régi sztereotip beidegződések; és nem lenne meglepő, ha Magyarország és a magyarság mexikói megítélése romlana.

PORTRÉKERÁMIA (ANDOKI CIVILIZÁCIÓ)

²⁸ BAKONYI Péter: „Vulkán alatt. Magyar gyökerek Mexikóban”, *Új Művészet*, XII, 10. szám, 2001, 31.